Shakespeare nem szól vissza

Hernádi Gyula a drámaíró versenyről, a slapajitisz nevű betegségről, Jancsóról, Aczélról és a szó megváltó erejéről

Jancsó Miklós forgatókönyvírója – írja róla a hetvenes években kiadott lexikon. Arról, hogy az orvostanhallgatónak indult, közgazdász-szociológusként diplomázott *Hernádi* Gyula – elbeszéléseivel, regényeivel, színműveivel – önállóan is megállja a helyét szellemi életünkben, jó darabig senki nem beszélt. Ma se nagyon szólnak erről a Hernádi-történetek. Fenegyerekes kalandjait szívesebben sorolják, mint az írásait. Most is éppen egy merész kaland dobta felszínre a nevét: ma, a magyar dráma napján a *József Attila Színház* szervezésében drámaíró versenyen indul Hernádi *Siposhegyi* Péterrel és *Spiró* Györggyel hármasban. Magától értetődő tehát, hogy a magyar dráma (borongós) napján színházról, irodalomról, szellemi életünk rákfenéiről Hernádi Gyulával üljünk le beszélgetni. A legelső kérdés természetesen azt firtatja, miért kell egy hatvannyolc éves férfiúnak efféle tréfákban részt venni?

– Egyrészt azért – válaszolja Hernádi Gyula – mert manapság nincsenek nagy események. Talán *kavics* lesz ez a drámaíró verseny mozdulatlan színházi életünkben. Másrészt én minden kalandba szívesen belevágok, ami többé-kevésbé tisztességes. Játéknak fogom fel az egészet, és az eredmény nem lesz rossz, akár nyerek, akár nem.

– Mozdulatlannak nevezni színházi életünket kissé meggondolatlan kijelentés, bár, ami a mai magyar drámát illeti, valóban helytálló. Mostanában a teátrumok anyagi visszásságairól, direktor-és profilváltásairól szokás beszélni, de hazai premierekről nem. Bajban van a magyar dráma?

– Nagy bajban van. Az „átkos diktatúrában" születtek darabok, mostanában nem születnek. A drámaírók, ha színpadi műveken dolgoznak, *Balzac* vagy *Móricz* műveit porolgatják, alakítgatják.

– Vajon miért hallgattatta el a szabadabb világ a színpadi szerzőket?

– Több oka van ennek. Az egyik az, hogy a magyar drámától a magyar drámaíró nem kap pénzt. Erre maga azt mondhatja, nemigen kapott a hatvanas–hetvenes években sem. Ez igaz, de az is igaz, hogy akkor még nem volt *piacgazdaság*, kevesebbel is megelégedtünk. A másik ok, hogy színházaink a könnyedebb darabok felé fordultak, ez pedig pillanatnyilag Magyarországon *hiánycikk*. Az értelmiségi rétegek egymásnak írnak és mutatnak be darabokat. Ezek – tisztelet a kivételnek – *melléktermékek*. Azután maguk a színházak sem szorgalmazzák, hogy magyar dráma szülessen. Inkább klasszikusokat játszanak. *Shakespeare* nem szól vissza, bármit csinálnak is a darabjaival. Summa summárum, nincs meg az az *aura*, amely új magyar művek világrajöttének kedvezne. Húsz-harminc esztendeje eseményszámba ment egy-egy hazai bemutató. Mohón figyelte a közönség, mikor hol csíp bele a politikai szférába a szerző. Ma szabad az információáramlás, és a csipkelődésnek is megvannak a lehetőségei. Alapvető, *ontológiai témákat* kellene színre vinni, ez pedig nem megy. És akkor még nem szóltunk a *klikkrendszerről*. Klikkek labdázgatnak egymás közt művekkel és szerzőkkel; olykor megdöbben az ember, micsoda névsorok, rangsorok merevednek közöttük dogmává.

– Az irodalmi klikkek kialakulásának és továbbélésének is megvan bizonyára a magyarázata.

– Meg. A *slapajitisz* nevű betegség. A bacilusgazdák, a régi világból itt maradt, ötven-hatvan éves emberek az egyetemi tanszékeken, az irodalomtörténeti intézet bizonyos szektoraiban élnek. Ők bocsátják ki bacilusaikat azon fiatalok felé, akik útmutatásra várnak. A fiatalok azután, mire a különböző szerkesztőségekbe, stúdiókba bekerülnek, már fertőzöttek. Pontosan tudják, mit kell mondaniuk mondjuk Hernádi Gyuláról, mert a bacilusok már elözönlötték az agyukat.

– Nem nemzedéki ellentétekről, ízléskülönbségekről van szó?

– Nem, mert vannak olyan idős emberek is, akikről pozitív a véleményük a *slapajoknak*. Arról van itt szó, hogy *eleve eldöntötték*, kiről lehet pozitív véleményt mondani, kiről negatívat.

– Hogyan védekezhet az immunrendszerünk a slapajitisz ellen?

– Egyetlen immunfegyver létezik ellenük: úgy kell csinálni, mintha nem is lennének. Higgyen magában az ember, és tegye a dolgát.

– Azt mondja, Magyarországon a könnyedebb színpadi mű hiánycikk. Ez így is van, noha – szerintem, és ezt ne sértésnek vegye, hanem bóknak – Hernádi Gyula lehetne a magyar Slade.

– Ha még néhány hónapig életben maradok, meg is fogom próbálni, hogy az legyek, és a barátaimat is arra buzdítom, olyan darabokat írjanak, amelyek a harmincas évek színműveire hasonlítanak. Persze egyáltalán nem biztos, hogy ha a szerzőkön kitör a *munkaláz*, és sorra születnek a könnyed darabok, elő is adják azokat! Hiszen nem veszik elő a színházak a régebbi könnyű kis játékokat sem, *Gyurkovics* Tibor *Nagyvizitét* vagy az én *Királyi vadászatomat!*

– Ön szerint a színházi szakemberek nem becsülik a magyar drámát, ha XX. századi, ha korunkbéli?

– Még a klasszikusokat sem! Közülük is legfeljebb a *Bánk bánt* veszik elő vagy *Az ember tragédiáját*. Ha más klasszikushoz nyúlnak vagy a tegnapi szerzők munkáihoz, csakis azokat választják ki, akiken a *lilaságot* tudják igazolni. Persze, ezt is ki lehet bírni. Mindent ki lehet bírni. Amikor *Aczél* György gyűlölt, azt is kibírtam. Amikor szeretett, azt is.

– Melyik volt a nehezebb?

– A gyűlöletét elviselni. Ez 1959-től 1975-ig tartott. Még útlevelet sem kaptam ezekben az években.

– Jancsó Miklóssal közösen osztoztak Aczél gyűlöletén is, szeretetén is. Évtizedeken át úgy összeforrtak Jancsóval a munkában, akár a sziámi ikrek. Kis ideje külön utakon járnak, és, úgy tűnik, ez egyikőjük munkásságának sem tesz jót.

– Nem járunk külön utakon, ugyanolyan jó barátok vagyunk, mint régen. Csupán *anyagi okai vannak* annak, hogy mostanában nincsenek közös munkáink.

– Jancsó inkább politikai megmozdulásokon látható mostanában, és nem forgatásokon, vágószobákban. Régi barátja túlpolitizáltsága sem zavarja?

– Nem. Tiszteletben tartom az elveit, azt, hogy ő az SZDSZ-szel szimpatizál. Én senkivel nem szimpatizálok, és ugyanakkor mindenki rokonszenves a számomra, aki tisztességes. Mindegyik pártban vannak tisztességes emberek. Kivéve talán *Csurka* pártját, vélük nem rokonszenvezek. Csurka elment *paranoiába*, noha sok mindenben igaza van.

– A paranoia nem a tisztességtelenség kategóriája!

– Valóban nem, az az elmekórtan kategóriája. Éppen elég baj, hogy mindkét oldalon vannak paranoiások, jobbról is, balról is, ők azután tüzelik az embereket, meg magukat is, egymás ellen. Ebből én ki akarok maradni, életem végén azzal a kisszerű csetepatéval, ami itt folyik, nem kívánok foglalkozni. Mindenfajta partikuláris nézetet, mindenfajta gyűlöletet gyűlölök. Még az Aczél Györggyel kapcsolatos féktelen gyűlöletet is gyűlölöm. De még a *Kádár* János iránti gyűlöletet is gyűlölöm! Nem igaz, hogy Aczél György tönkretette a magyar kultúrát! És, bár az igaz, hogy *Kádár* '56 után gazember módjára viselkedett, de később, az ujjbegyében volt a pofának, hogyan kell ide-oda evickélni abban a szörnyű valamiben, ami a *Brezsnyev-éra* volt. Paranoia ez is: az állandó ellenségkeresési vágy, feketén-fehéren szemlélni a világot, legyen szó politikáról vagy irodalomról, egyre megy.

– Mit gondol, mikor és főleg mitől szűnik meg ez az országos méretű, kényszerképzetes lelki zavar?

– Talán a mostaninál jobb életminőségtől megszűnik. Az a nyomor, amelyben ma az emberek többsége él, óhatatlanul agresszióhoz vezet. Akit mindenhonnan kirúgnak, akit ide-oda lökdösnek, előbb-utóbb elkezd ellenségképet keresni azok között, akik nála gazdagabbak, sikeresebbek.

– Jobb életminőségre aligha számíthat itt a sokadalom. Mit tehet a művész, a szellemi elit, ha lehet ilyenről még beszélni, hogy mégis emberségesebb és kiegyensúlyozottabb legyen a közélet?

– Egyetlen feladata lehet a művésznek, állandóan azt hirdetni, hogy a gyűlölet nem old meg semmit sem. A szónak még mindig óriási a jelentősége. Nem véletlen, hogy Jézusról azt mondják: *az Ige testté lőn*. Az Ige, Jézus, az aki megváltóként érkezik a világra. A verbális információnak hatalmas szerepe lehet az ember megváltásában. Ha pedig azt kérdezi, hogy szerintem mi a megváltás, akkor azt válaszolom, megváltás az, ha az embernek a boldogságra való készsége minél nagyobb. Ehhez pedig akkor is hozzá tud járulni az ember a maga szerény írói, értelmiségi eszközeivel, ha gyűlölet veszi körül.

– Ma a drámaíró versenyen ír egy egyfelvonásost, ami – pályadíjat nyer vagy sem – színpadra kerül. Mi az a nagyobb készülődést igénylő műve Hernádi Gyulának, amely újdonságként örömet okozhat az embereknek?

– Megírtam az *Egri csillagok* folytatását, állítólag novemberben jelenik meg a könyvpiacon.

– El nem tudom képzelni, miként lehet folytatni Gárdonyi regényét, amely mögött – és előtt és utána – sziklaszilárd történelmi tények vannak.

– Úgy lehet folytatni, hogy Gárdonyi hőse, Gergely, Ferdinánd udvarában találkozik egy háromezer éves mágussal, aki megszereti a fiatalembert, és sok mindenre megtanítja. Például a gravitáció megváltoztatására, a halál kijátszására, alterego gyártására... Így azután Gergelynek az alteregóját akasztják föl Konstantinápolyban, ő meg közben nevet Egerben.

– A történészek, az irodalomtörténészek, a tanárok mind hörögni fognak novemberben, de még utána is sokáig!

– Hörögjenek! Írtam én már ilyet meg másmilyet is, mégis itt vagyok!

(lőcsei)

Hernádi Gyula: Én senkivel nem szimpatizálok

Havran Zoltán felvétele

Páskándi Géza

A magyar dráma napjára

A magyar drámát nem kell megvédeni senkitől.
A magyar drámát mindenkitől meg kell védeni.
A magyar dráma céltábla: jó és alantas szándékoknak.
A magyar dráma Célzó, pontos és diadalmas.
A magyar drámát jóval később viszik színre.
A magyar drámát korábban viszik színre.
A magyar drámát néha meg se írják.
A magyar drámát végül mindig megírják.
A magyar drámának a világgal kell versenyeznie.
A magyar drámának nincsen versenytársa.
A magyar drámát árok szélin leszólják.
A magyar drámát szószéken dicsérik.
A magyar dráma minden másnál rosszabb.
A magyar dráma egyiknél se rosszabb.
A magyar drámát az értők nem értik.
A magyar drámát csak az értők értik.
A magyar dráma nyelvét de utálják!
A magyar dráma nyelvét de imádják!
A magyar dráma nincs történelme nélkül.
A magyar dráma megvan történelme nélkül.
A magyar dráma világ-tengelyen forog.
A magyar dráma fordulatszáma a sajátja.
A magyar dráma, ha van – elfelednék.
A magyar dráma, ha nem volna – kitalálnák.

Budapest, 1994. szeptember
(Elhangzik ma este a Nemzeti Színház színpadán)

Korszakos jeletőségű tudóst veszítettünk el

In memoriam Tarnai Andor

NEM VONZOTTA a nyilvános szereplés. Talán soha nem jelent meg a televízió képernyőjén, nem írt újságokba, nem kereste az ismertséget. Csendes türelemmel elnökölt az *Irodalomtudományi Bizottság* ülésein. Inkább mások véleményét hallgatta, mint a sajátját hangoztatta. Egyetemi tanári népszerűségét nem ismerhettem. Csak annyit tudok, hallgatói tisztelték. Igazi tekintélye az *Irodalomtudományi Intézet* kritikatörténeti munkacsoportjában alakult ki. Jelentős része volt azoknak a kutatásoknak a beindításában, amelynek eredményei fiatalabb munkatársai összegezésében mostanában értek, érnek be. Nyilván azért lehetett iskolateremtő, amiért magánemberként is lenyűgözte azt, akit bizalmába fogadott: *hatalmas és az irodalom határain messze túlterjedő tudása, széles körű érdeklődése alapján.*

Noha a szűk szakmai körökön kívül kevesen tudhatják: a magyar irodalomtörténet-írás kiemelkedő személyiségét, korszakos jelentőségű tudós kutatóját vesztettük el Tarnai Andor halálával.

A sokat szereplők árnyékában dolgozott. Így jutott ideje, hogy az őt érdeklő témákat példás alapossággal derítse föl. *Bíró* Ferenc találóan írta az *Irodalomtörténeti Közleményekben* hatvanadik születésnapja alkalmából: *„Kevés olyan irodalomtudós van, akinek annyira fontosak lennének a tények, mint az ő számára: tanulmányainak egyik s voltaképpen már az első pillantásra is megsejthető vonása, hogy a szóban forgó témakörről az adott pillanatban rendelkezésre álló teljes tényanyag figyelembevételével készültek."* Így történhetett, hogy *A magyar nyelvet írni kezdik* című alapvető könyvéről szóló kritika 1984-ben meglepetten vette számba: az újabb kutatások számos eredménye az ő előzetes megállapításait igazolja.

Tarnai Andor nagy árat fizetett szerénységéért, és azért, hogy ízlése nem engedte a marxizálással érvényesülők közé tolakodni. Említett, nagy szakmai elismeréssel fogadott monográfiáját az *Akadémiai Kiadó* nyolc (!) évig nem tartotta fontosnak megjelentetni. A folytonos, látszólag zavartalan munka eredményei sem csökkentik annak a tudománypolitikának a felelősségét, ami elvette Tarnai kedvét, hogy kutatásait újabb monográfiákba foglalja össze. A legelkeserítőbb ebben az, hogy nem is üldözött vagy látványosan mellőzött tudósról van szó: „mindössze" nem tartozott a szerző a párt futtatott kegyeltjei közé.

E sorok írója 1964-ben a *Magyar irodalom története* című akadémiai kézikönyv II. kötetének egyik szerzőjeként találkozott először Tarnai Andor nevével. Abban a botrányos időszakban, amikor a régi magyar irodalom professzora, *Tolnai* Gábor az egyetemről kezdeményezésére eltávolított *Klaniczay* Tibor jegyzeteit olvasta föl hallgatóinak saját előadása helyett. Tarnai fejezetei nem csupán alaposságukkal, eredetiségükkel, széles körű ismeretanyagukkal, az akkor kötelező marxista frázisok számának lehető korlátozásával ragadtak meg, de azzal is, hogy rádöbbentettek, a kor műveltségének ismerete nélkül az irodalom kiemelkedő alkotásait nem lehet történetileg megérteni. Igaz, a XVII. század végével kezdődő korszaknak nincs sok nagy írója, mégis nyilvánvaló, elsősorban az irodalmi és színjátszó kultúra teremtette meg azt a szellemi közeget, ami majd a magyar felvilágosodás kibontakozását elősegítette. Tarnai érdeme vitathatatlan e korábban jelentéktelennek minősített időszak újabb felfedezésébe. Ezt szolgálta eredeti gondolatokban gazdag *Extra Hungariam non est vita* című kis könyve is.

AZ IDE VEZETŐ kutatások azonban a magyar írásbeliség kialakulásának kezdetéig nyúlnak vissza. Említett, *A magyar nyelvet írni kezdik* című könyve nagyszerű újragondolása középkori irodalomtörténetünknek. Jellemző mozzanatként hadd jegyezzem meg: a könyv tényközlésekben, adatokban leggazdagabb része a *jegyzetanyag*. Tarnai fölfogásának lényeges újdonsága, hogy a kritika fogalmát angolszász és francia értelemben használja, a szélesebb értelemben vett irodalom elemzését, feltárását érti alatta. Az adott korban természetesen elsősorban egyházi munkákkal, prédikációkkal foglalkozik. Alapos elméleti és forrásismereti tudása kamatozott a *Batsányi kritikai kiadás* ugyancsak maradandó értékű köteteiben, a *Bél* Mátyás munkásságából készült válogatásban, valamint ehhez készült jegyzeteiben, bevezető tanulmányában és sok más értékes munkájában. Nem utolsó sorban pedig a budapesti és a berlini egyetemen végzett munkájában. Németországból egyébként számtalan tervvel jött vissza, élete utolsó szakaszában tele volt izgalmas célkitűzésekkel. Arról azonban nem szőlt, mit sikerült megvalósítania.

A NYÁR ELEJÉN abban állapodtunk meg, hogy szeptemberben jól kibeszélgetjük magunkat. Ehelyett szabadságomról visszatérve gyászjelentése várt. Rokonszenves egyénisége, kiváló szelleme sokunknak fog hiányozni. Szellemi életünkbe azonban lassan talán mégis átszivárog szakmaszeretete, munkatisztelete és sok-sok fontos tudományos eredménye.

Taxner-Tóth Ernő

CSÚCSFORMÁBAN!

ÚJJÁSZÜLETETT OSZTÁLYOK, ÚJJÁSZÜLETETT VÁLASZTÉK A SKÁLA BUDAPEST ÁRUHÁZ I. EMELETÉN!

A fantasztikusan megszépült Cipő osztály után, HÉTFŐTŐL A GYERMEK ÉS A NŐI FELSŐRUHÁZAT IS SZEMET GYÖNYÖRKÖDTETŐ KÜLSŐVEL ÉS VÁLASZTÉKKAL VÁR ÖNRE!

Ízelítő a kínálatból:

GYERMEKEKNEK		
átmeneti dzseki	**1990 Ft-os REKLÁM ÁRON,**	
hosszú ujjú farmer ing	1390 Ft-tól	1550 Ft-ig,
farmer, fekete és kék színben		1990 Ft,
farmer dzseki, fekete és két	2690 Ft-tól	2990 Ft-ig,
pilóta dzseki (téli)		6900 Ft,
sportos, téli dzseki		6200 Ft
flanell ingek	1050 Ft-tól	1590 Ft-ig,
favágó ing	1750 Ft-tól	1790 Ft-ig,
lányka, pepita nadrágszoknya	1350 Ft-tól	1550 Ft-ig,
pepita mellény	1490 Ft-tól	1950 Ft-ig,
blúzok	1290 Ft-tól	1490 Ft-ig!
HÖLGYEKNEK		
selyem parka	**5500 Ft-os REKLÁM ÁRON,**	
micro kabátok		7200 Ft-ért,
parkák, levehető szőrmével	11900 Ft-tól	25200 Ft-ig,
kosztümök	6900 Ft-tól	11700 Ft-ig,
blúzok, tunikák		1490 Ft-tól,
aljakból óriási kínálat	2300 Ft-tól	7890 Ft-ig,
pantallók	3390 Ft-tól	7200 Ft-ig!

VÁRJA AZ EGYRE SZEBB...

Skála Budapest Áruház

SKÁLA

3163